

Соціоекологічні проблеми сучасного міста як штучного середовища існування індивіда

Комих Н. Г., Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

В статті розглядається проблематика, що належить до наукового поля соціальної екології, яка є галуззю соціологічного знання. Зокрема, розглянуті питання стану міського середовища та громадської думки стосовно екологічної проблематики на прикладі міста Дніпро. Базові методологічні принципи дослідження: принцип коеволюції та ключові положення структуралістського конструктивізму. На основі ґрунтовного аналізу наукових джерел, операціоналізовано визначення навколишнього середовища людини як простору, що складається з компонентів: біосфери, техносфери і штучного простору (фізичний) – місце (місто, село), житло, а також соціуму, що представлений трьома рівнями: соціоетальним (культура, політична влада), інституційним (інститути суспільства, що об'єднує статуси і ролі індивідів); статусно-рольовим. Встановлено, що громадська думка виявляє високу стурбованість екологічною ситуацією навколишнього середовища, однак екологічні цінності займають далеко не перше місце в статусно-ієрархічній структурі соціальних цінностей, що перешкоджає екологізації соціальних практик та інституалізації екологічних інтересів. З'ясовано, що ефекти репрезентації екологічності просторової організації міста знаходяться в стані усвідомлення як з боку громади, так і місцевої влади. Акцентована увага на ключових засадах та акторах вирішення екологічних проблем міста.

Ключові слова: соціоекологія; екологічна безпека; екологічне місто; принцип коеволюції; навколишнє середовище

Socioecological problems of the modern city, as an artificial environment of the individual's existence

Komykh N. G., Oles Honchar Dnipro National University

The article deals with the problems belonging to the scientific field of social ecology, which is the branch of sociological knowledge. In particular, issues of the state of the city environment and public opinion regarding ecological problems are considered, on the example of the city of Dnipro. The basic methodological principles of research: the principle of co-evolution and the key positions of structuralist constructivism. On the basis of a thorough analysis of scientific sources, the definition of the environment of the human being is operationalized as a space consisting of the components: the biosphere, technosphere and artificial space (physical) - a place (city, village), housing, as well as a society represented by three levels: socio-et al (culture, political power), institutional (institutions of society, unifying statuses and roles of individuals) status-role. It is established that public opinion is highly concerned about the environmental situation of the environment, however, environmental values are far from the first place in the status-hierarchical structure of social values, which impedes the ecologization of social practices and the institutionalization of environmental interests. According to the results of a sociological survey of residents of the city, it was established that among the existing environmental problems in the city leaders are: pollution of water bodies; atmospheric air pollution; deterioration of drinking water quality; the state of garbage dumps. It was clarified that the effects of the representation of the ecology of the spatial organization of the city are in a state of awareness both from the side of society and the authorities. The emphasis is on key principles and actors in solving environmental problems of the city.

Keywords: socioecology; ecological safety; ecological city; the principle of co-evolution; the environment

Социоэкологические проблемы современного города как искусственной среды существования индивида

Комых Н. Г., Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

В статье рассматривается проблематика научного поля социальной экологии, которая является отраслью социологического знания. В частности, рассмотрены вопросы состояния городской среды и общественного мнения относительно экологической проблематики на примере города Днепро. Базовые методологические принципы исследования: принцип коэволюции и ключевые положения структуралистского конструктивизма. На основе тщательного анализа научных источников, операционализировано определение окружающей человека среды, как пространства, состоящего из компонентов: биосферы, техносферы и искусственного пространства (физического) – место (город, село), жилье, а также социума, представленного тремя уровнями: социоэталным (культура, политическая власть), институциональным (институты общества, объединяет статусы и роли индивидов) статусно-ролевым. Установлено, что общественное мнение проявляет высокую обеспокоенность экологической ситуацией окружающей среды, однако, экологические ценности занимают далеко не первое место в статусно-иерархической структуре социальных ценностей, что препятствует экологизации социальных практик и институализации экологических интересов. По результатам социологического опроса жителей города установлено, что среди существующих экологических проблем в городе лидерами являются: загрязнение водоемов; загрязнение атмосферного воздуха; ухудшение качества питьевой воды; состояние мусорных свалок. Выяснено, что эффекты репрезентации экологизации пространственной организации города находятся в состоянии осознания, как со стороны общества, так и власти. Акцентировано внимание на ключевых принципах и акторах решения экологических проблем города.

Ключевые слова: *социоэкология; экологическая безопасность; экологический город; принцип коэволюции; окружающая среда*

Постановка проблеми.

Соціологічна наука в рамках сучасного соціоекологічного дискурсу акцентує увагу на невід'ємності природного та соціального компонентів суспільного розвитку та потребує врахування широкого спектру соціальних відносин. Соціальні спільноти реагують не тільки на біофізичні, техногенні наслідки екологічних катастроф та ризиків, але й сприймають соціальні проблеми, зумовлені екологічною безпекою умов проживання. Місто є штучним середовищем організації життєдіяльності людини, яке в сучасних умовах глобалізації, соціокультурних трансформацій, технологічний інновацій стрімко розвивається. Практично всі його елементи, як живі так і штучні, створені людиною в залежності від їх соціальних потреб та вимагають постійного вдосконалення, переформатування та врахування фактору екологічної безпеки. Спостереження за соціальною реальністю та аналіз емпіричного матеріалу зафіксували парадоксальну ситуацію, яка полягає в протиріччі: з одного боку громадська думка виявляє високу стурбованість екологічною ситуацією навколишнього середовища, а з іншого боку – екологічні цінності займають далеко не перше місце в статусно-ієрархічній структурі соціальних цінностей, що перешкоджає екологізації со-

ціальних практик та інституалізації екологічних інтересів.

Однак, громада міста все частіше звертає увагу на значимість екологічного фактору умов повсякденного проживання. Одним із напрямів соціологічних досліджень є вивчення громадської думки населення міст для визначення напрямків вирішення екологічних проблем, пошуку шляхів ліквідації екологічної небезпеки, розробки рекомендацій для формування адекватної, дієвої екологічної політики органами місцевої влади. Важливо, що у зазначених сферах вчені акцентують увагу на взаємодії людини та навколишнього середовища. Пошуку їх гармонійної взаємодії. Міста є простором побудови комфортних та коеволуційних стосунків людей та природи.

Аналіз досліджень і публікацій.

Стосовно напрямів розгортання наукових пошуків в сучасному світовому та вітчизняному соціоекологічному дискурсі, на наш погляд, можна відмітити такі напрямки: розробка теорій та методологічних підходів до пояснення та встановлення рівноваги у відносинах індивіда з навколишнім середовищем та, як підсумок, формування нової екологічної парадигми та розвиток галузі соціологічного знання – соціоекології, або соціології навколишнього середовища, соціології довкілля (Р. Данлеп, К. Ван Ли-

дер, М. Фішер-Ковальські, А. Шнайберг, У. Бек, Дж. Уррі, Е. Гідденс, М. Кастельс, Т. Дрідзе, О. Яницький, О. Стегній); соціологічний аналіз екологічної культури і екологічної свідомості, ступеня екологізації суспільного життя, екологічні рухи, прогнозування екологічної перспективи (Дж. Александер, О. Бондар, Г. Науменко, А. Радей, Є. Головаха, О. Стегній, Н. Худяєва).

Окремо слід відзначити наукові здобутки Дж. Уррі, які є важливими для розуміння основного принципу дослідження – коеволюції, у розуміння взаємодії людини та природи. Дж. Уррі в роботі «Соціологія природи» розставляє акценти стосовно важливої місії соціологічної науки – знайти шляхи гармонійного існування природи і людини [8]. Проблеми навколишнього середовища набирають обертів у соціологічному полі наукових досліджень. Зокрема, можливості соціології розглядаються в ракурсі реконструкції в сучасних суспільствах «соціального» та «природного» [7]. З огляду на зазначені ракурси, Уррі та Макнотен вдало виокремлюють напрями рефлексивної соціології оточуючого середовища: соціологія екологічних знань, соціологічне прочитання існуючих «природ», соціологія екологічної «шкоди» та проблема «інвайроменталізму та суспільства».

Отже, аналіз основних ідей англійських вчених показав, що соціоекологічний напрям досліджень набуває неабиякого значення як для соціологічної науки, так і для подальших відповідей на поставлені нами завдання в даному дослідженні. Уррі чітко описує ті напрями, за якими соціологічні інтервенції будуть мати евристичний характер та надавати конкретний матеріал для вирішення головної проблеми існування людства в гармонії з природою. Приведення в стан гармонії штучного навколишнього середовища та природи.

Мета дослідження полягає у означенні основних векторів та змістів громадської думки мешканців міста Дніпро стосовно екологічної проблематики. Пошук шляхів встановлення балансу між людиною та навколишнім середовищем у містах як просторах реалізації цих можливостей. Ми прагнемо приділити увагу проблемі взаємодії людини та навколишнього середовища і предметно розглянути екологічне місто як соціальний конструкт, застосовуючи структуралістко-конструктивістський підхід, та охарактеризувати реальний екологічний стан міста Дніпро.

Виклад основного матеріалу.

Беручи до уваги ті акценти, що розставлені раніше, перейдемо до концептуалізації основного поняття – навколишнє середовище людини (місто, як його форма) в соціоекологічному дискурсі. Слід зазначити, що на сьогодні присутня теоретична неузгодженість у визначенні понять «життєве середовище», «навколишнє середовище людини», «середовище людини».

Відомий вчений Данило Ж. Маркович вважає, що під навколишнім середовищем людини мається на увазі сукупність умов і впливів оточуючих людини. Таке визначення дослідник вважає досить умовним і пропонує оперувати терміном «середовище людини». На думку Данила Ж. Марковича, поняття середовище людини в самому загальному вигляді може бути визначено як сукупність природних і штучних умов, в яких людина реалізує себе як природна і суспільна істота. Середовище людини складається з двох взаємопов'язаних частин: природного і суспільного [5].

Реймерс Н. Ф. так само оперує категорією середовище людини, тільки застосовує дещо інший підхід до опису її структури. Він виділив у навколишньому середовищі чотири нерозривно взаємопов'язаних компоненти-підсистеми: а) природне середовище, б) середовище, породжене агротехнікою – так звану другу природу або квазіприроду, в) штучне середовище – «третю природу» або артеприрода, г) соціальне середовище [6].

Дрідзе Т. оперує поняттям «життєве середовище людини» та пропонує більш осучаснений, соціально-психологічний підхід до розуміння його. Життєве середовище складається з наступних компонентів:

- природний – флора, фауна, вода, атмосфера повітря;
- рукотворний – плоди техніко-технологічної цивілізації, штучне середовище;
- інформаційний – потоки знаків і символів, які транслюються та зв'язують людей одне з одним – комунікаційні мережі, візуальний ряд;
- соціопсихоантропологічний – люди з їх менталітетом, способом мислення й стилем життя [2, с. 22].

Запропоновані підходи для пояснення навколишнього середовища людини ґрунтуються на міждисциплінарному підході та запозичують ідеї соціоекології природничого гатунку.

Розвиток соціологічної теорії надав змогу розглядати життєве середовище людини з по-

зицій просторової теорії. Постструктуралісти, а зокрема П. Бурд'є, по-іншому визначає соціальний простір, як абстрактний простір, конституційований ансамблем просторів або полів (економічного, політичного, інтелектуального і т.д.), розподіл яких залежить від видів капіталу [1]. Соціальний простір фізично реалізовується у фізичному просторі (місце проживання – соціальне кваліфіковане фізичне місце, місто, житло, блага і послуги). Соціальний простір – елемент середовища людини, в якому здійснюється соціальна взаємодія. Екологічність соціального простору у сукупності різноманітних факторів – проблематика соціологічних досліджень.

Отже соціоекологічний підхід розширює методологічне поле науково-дослідницького пошуку від досить вузького розуміння навколишнього середовища як середовища взаємодії природи і людини до більш широкого – природа, людина, соціум. Більш того, в рамках даного підходу відкривається можливість доповнити цю тріаду просторовим розумінням соціального середовища.

Виходячи з такої теоретичної посилки, навколишнє середовище людини ми будемо визначати як простір, що складається з компонентів біосфери, техносфери і штучного простору (фізичного) – місце (місто, село), житло, а також соціум, представлений трьома рівнями: соціоетальний (культура, політична влада), інституційним (інститути суспільства, що об'єднує статуси і ролі індивідів); статусно-рольової. Всі перераховані компоненти впливають на здоров'я і життєдіяльність людини.

Для сучасного індивіда навколишнім середовищем існування, створеним штучним шляхом, є місто. В рамках соціоекологічного підходу місто розглядається як штучне середовище (фізичний простір) організації життєдіяльності сучасного індивіда. Штучне середовище є результатом складних процесів історичного, соціально-економічного, соціокультурного характеру. Штучне довкілля складається як з неживих предметів, які створені людиною і не існують в природі, так і з живих організмів: тварин, рослин, а також організмів створених людиною завдяки генній інженерії та штучному відбору.

За методологічними принципами нашого дослідження нас цікавлять, перш за все, соціокультурні механізми організації штучного середовища суспільства, його «вписування» реінтеграція в природне середовище та організацію соціального простору. Місто в такому контексті

розуміємо з позицій конструктивістської парадигми. Сучасне місто – це простір проживання індивіда, його організація залежить від об'єктивних та суб'єктивних особливостей суспільного розвитку та форм соціальної комунікації в широкому розумінні. Очевидно, що візуальність міста є на сьогодні значимим його компонентом. Навколишнє середовище містянина насичене візуальними зображеннями різноманітного гатунку, якості та значення: архітектура, скульптури, пам'ятники, реклама, як комерційна так соціальна, культурних заходів, природний ландшафт, графіті. Місто є епіцентром сучасності, де відбувається наповнення життєвих історій містян; зосереджено різноманітні форми соціальної комунікації, де взаємодіють публічні та приватні простори, і все це підкоряється часу, який формує єдиний стрімкий ритм повсякденних режимів – транспортного, інформаційного, політичного, індустріального, культурного. Екологічний стан міського середовища безпосередньо визначає якість життя і здоров'я людини.

Екологічне місто в рамках зазначеного дослідницького напрямку ми будемо розуміти як соціальний конструкт, який набуває своїх означень за певної оціночної характеристики його суб'єктів, має просторові (територіальні) ресурси, властивості. На прикладі міста Дніпро спробуємо визначити наскільки воно екологічне, придатне для безпечного проживання людей та вдало поєднує природне і штучне середовище існування людини.

Отже маємо теоретико-методологічне підґрунтя розглядати сучасне екологічне місто як певний простір, наповнений диспозиційними (кожен індивід має певну ієрархію позицій у полі простору), соціокультурними, комунікативними, інформаційними, фізичними характеристиками, що відтворюються, структуруються та підтримуються повсякденними практиками індивідів у рамках певних полів, у залежності від домінування форм капіталу. Для більш детальної картини екологічного міста ми розглянемо об'єктивні ресурси території, т. п. екологічні показники, за якими можна визначити стан екології у місті: рівень забруднення повітря, доступність і чистота води, ретельність прибирання сміття, стан каналізаційних мереж. Саме за наявності базового ресурсу території ми можемо зафіксувати певні соціально-екологічні практики, які відтворюють екологічний простір міста. За дослідженням громадської думки населення міста проаналізуємо екологічні проблеми, екологічні практики та ба-

чення екологічного міста мешканцями.

За даними щорічного екологічного паспорта м. Дніпро за 2016 рік ми можемо охарактеризувати основні показники екологічного стану міста.

Зазначимо, що Дніпро – багатофункціональний обласний і промисловий центр, важливий транспортний вузол міжобласного значення, центр міської агломерації, він знаходиться у степовій зоні в середній течії Дніпра на північному боці великого Дніпровського закруту, там, де в нього впадає р. Самара. Площа міста – 405 км², у т.ч. забудованої частини – 55%, ландшафтно-рекреаційних територій – 30%, водних та інших поверхонь – 15%. Одне з найбільших індустріальних міст України має складну екологічну ситуацію з екологічними проблемами техногенного та природного характеру. На його території розташовані підприємства чорної металургії, хімічної промисловості, машинобудування, виробництва будівельних матеріалів тощо, виробнича діяльність яких є головним чинником негативного впливу на навколишнє середовище, насамперед на стан атмосферного повітря.

Розвитку міста сприяє його розташування на перехресті всіх видів шляхів сполучення: водних, залізничних, автомобільних, повітряних і наявності необхідної інфраструктури, що дає можливість здійснювати значні обсяги перевезень пасажирів та вантажів [4].

Загальний обсяг викидів в атмосферне повітря міста здійснюється понад 7 000 стаціонарними джерелами забруднення, з яких 6 200 (89%) – організовані. Значний внесок у забруднення повітряного басейну міста вносить автотранспорт. На автомобільний транспорт приходить близько 40% від сумарного обсягу викидів токсичних речовин в атмосферу по місту. У місті продовжує здійснюватися комплекс організаційних заходів, направлених на реалізацію сучасної політики в сфері контролю за забрудненням атмосферного повітря в місті. Дніпропетровський регіональний центр із гідрометеорології постійно здійснює контроль за станом атмосферного повітря у місті на 6 стаціонарних постах спостереження та мобільних. Для контролю за станом атмосферного повітря у місті продовжується робота щодо вдосконалення автоматизованої системи екологічного моніторингу м. Дніпро. Для промислового центру це особливо важливо, оскільки саме викиди підприємств викликають найбільшу тривогу жителів м. Дніпро. Автоматичні пости контролю забруднення атмосфери повинні бути розташовані у всіх функціональ-

них зонах міста, починаючи від чистих, фонових територій природних парків і закінчуючи міськими осередками забруднення. Серед основних забруднювачів повітря є підприємства металургійної галузі та автотранспорт. Важливим є той факт, що об'єми атмосферного забруднення поступово зменшуються. В 2013 році – 104, 8 тис.т., 2014 – 87,7 тис.т., 2015 – 48,5 тис.т., 2016 – 80, 7 тис.т [4]. Однак рейтинг м. Дніпро серед міст України за рівнем забруднення повітря залишається на рівні третьої позиції – 11,7 од. Попереду Маріуполь – 12,7 та Кам'янське – 12,2 од. Рейтинг складено на I півріччя 2017 року за даними екологічних вимірів забруднення атмосферного повітря. Основні забруднювальні речовини: оксид вуглецю, оксид азоту, формальдегід [3].

Складна ситуація у місті з водними ресурсами. За даними статистики скид промислових і комунально-побутових стічних вод міста в природні водойми річок Дніпра, Самари, Мокрої Сури в межах м. Дніпро за 2014 рік збільшився на 69,6 млн. м³ і склав 858,4 млн. м³ стічних вод. У порівнянні з 2010 роком в 2014 році обсяг скидів промислових і комунально-побутових стічних вод міста збільшився з 718,9 млн. м³ до 858,4 млн. м³. На правобережній частині міста існує 78 випусків зливової каналізації в р. Дніпро, які не облаштовані очисними спорудами, з них 69 випусків поверхневого і промислового стоку та 9 випусків аварійних і промивних вод [4].

Як і для багатьох міст України, для Дніпра важливою є проблема ефективної утилізації сміття, в тому числі його сортування. За останнє десятиліття характерне прогресуюче зростання обсягу утворення ТПВ – понад 800 т/день. Норма утворення ТПВ затверджена в 2007 році (розраховувалася на 5 років), становить – 2,01 м³/чол. (Багатоповерхові будинки), 2,42 м³/чол. (приватний сектор) [4].

Отже, екологічний стан міста Дніпро за трьома основними об'єктивними показниками не є добрим та потребує негайного вирішення з боку місцевої влади та громади.

Значним доповненням характеристики екологічного простору навколишнього середовища міста Дніпро є уявлення містян стосовно його екологічного стану. Думки та обізнаність громади міста стосовно екологічних проблем, шляхів їх вирішення та, головне, їх власні екологічні практики ми маємо можливість проаналізувати за результатами соціологічного дослідження методом опитування (інтернет анкетуван-

ня), проведеного кафедрою соціології ДНУ ім. О. Гончара в березні 2018 року. Цільова аудиторія дослідження – мешканці міста Дніпро віком від 18 років, які обрані за спеціальною процедурою.

Соціологічне дослідження показало, що екологічний стан довкілля є важливою складовою у формуванні комфортної зони проживання для мешканців в місті. Як з'ясувалось, за результатами

дослідження екологічні проблеми дуже важливі та значимі для 66,5% опитаних. Більшу стурбованість викликає тільки проблема зростання тарифів на комунальні послуги – 75% респондентів. Подальший аналіз показав, що серед існуючих екологічних проблем у місті лідерами є: забруднення водойм – 89%; забруднення атмосферного повітря – 84%; погіршення якості питної води – 80%; стан сміттєзвалищ – 79% (див. табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг екологічних проблем, які більше всього турбують мешканців міста, (%)

		Дуже значима	Скоріше значима ніж ні	Скоріше не значима ніж
1	Забруднення води в річках (ставках, водосховищах) міста	89,5	5,8	0,6
2	Забруднення атмосферного повітря	84	11,6	1,3
3	Погіршення якості питної води	80	12,7	1,9
4	Санітарний стан смітєвих звалищ	79	13,7	3,4
5	Безгосподарське ставлення до відходів, їх нераціональний збір	77	16,6	2,3
6	Підвищення захворюваності людей під впливом екологічних чинників	74,4	12,4	7,8
7	Сміття та бруд на вулицях міста	71,7	20,4	4,4
8	Стан каналізаційних мереж міста	69	19,6	1,2
9	Якість продуктів харчування	56	28,2	2,3
10	Погіршення санітарної ситуації в комунальних закладах (лікарні, школи,	54,6	25,7	3,3

Серед не значимих проблем міста помітно виділяється проблема підвищення захворюваності людей під впливом екологічних чинників – 7,8% опитаних. Однак і стурбованість цією проблемою достатньо висока серед респондентів – 74,4%.

Важливою складовою престижності району проживання є екологічний чинник. 69% містян саме так вважають. Це не найбільш значимий фактор для містян. Вочевидь, проблематику обрання району проживання та їх престижності

слід вивчати більш тонкими методиками за якісними стратегіями соціологічного дослідження, так як часто при обранні району проживання спрацьовують як ситуативні фактори, так і об'єктивні.

На фоні загальної стурбованості мешканців міста екологічними проблемами міського довкілля важливим є питання реальної участі громадян у екологічних заходах як значимої діяльності складової екологічної культури особистості (див. рис 1).

Рис. 1. Екологічні практики городян (%)

Як показано на рис. 1, найбільш розповсюдженими практиками мешканців міста є споживати очищену воду (51%), економити воду (53%), сортували сміття (46 %). За позицією «економили електроенергію» вибір респондентів склав 21%. У всіх інших заходах громадяни практично не приймають участь. Отримані дані свідчать про низький рівень екологічної активності мешканців міста.

Складається парадоксальна ситуація: містяни розуміють, що екологічний стан навколишнього середовища жакхливий, але активіської позицій у діяльності з його покращення не зай-

мають, натомість усю відповідальність за ситуацію, що склалась, та важелі вирішення екологічних негараздів покладають на міську владу та керівників промислових підприємств, природоохоронні установи і тільки на останньому місці – на особисту діяльність, мешканців міста та громадські організації.

Важливою характеристикою суспільної думки городян про екологічність навколишнього середовища є їх уявлення про ідеальне екологічне місто. Найбільш вживані відповіді ми візуально представили в вигляді хмари слів (див. рис. 2).

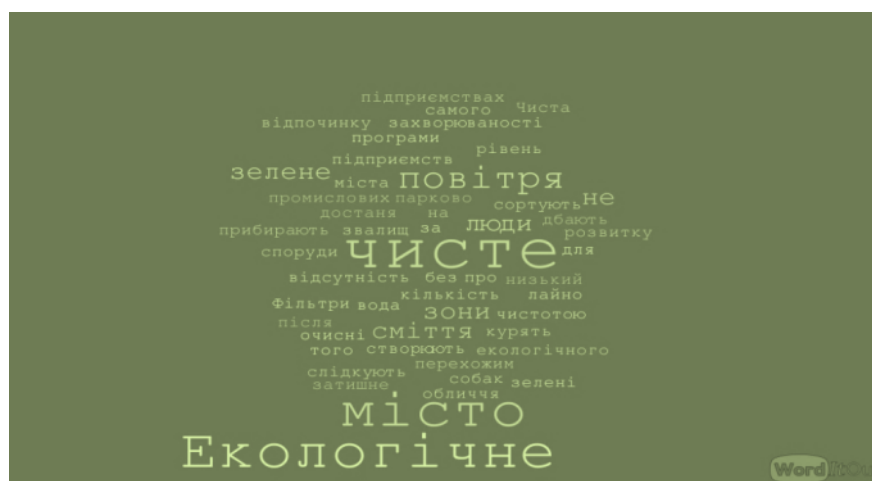

Рис. 2. Візуальна інтерпретація відповідей на запитання: «Екологічне місто – це...»

Вражаючими є результати відповідей громадян стосовно екологічного стану довкілля. Дніпро є містом з поганою екологією. Забруднення річок, неякісна питна вода, забруднення повітря, вулиць – це основні проблеми, що відмічають громадяни. На жаль, мешканці міста не проявляють активності у діяльності із запобігання погіршенню екологіч-

ної ситуації та покладають всю відповідальність на місцеву владу. В цілому стан довкілля за оцінками опитаних не сприяє формуванню комфортного міського середовища проживання. У ситуації, що склалась, необхідно докласти суттєвих сумісних зусиль як з боку громади міста, та і місцевої влади для покращення екологічного ресурсу довкілля.

Висновки.

Отже, екологічні проблеми турбують містян, але поки що на афективному рівні. Це пояснює низькі позиції екологічних цінностей в структурі цінностей загальнолюдських, що обумовлює низьку екологізацію їх соціальних практик. Екологічне місто як конструкт поки що репрезентовано на рівні суспільної свідомості городян. Ефекти репрезентації екологічності просторової організації міста знаходяться в стані усвідомлення як з боку громади, так і місцевої влади. Світовий досвід організації екологічних міст свідчить, що розгортання засад вирішення екологічних проблем потрібно із залученням трьох складо-

вих: по-перше, політика місцевої влади, яка полягає у розробці та реалізації дієвих екологічних програм, сприяння діяльності екологічних громадських організацій та контролю порушення екологічних правил та законів як на рівні підприємств та організацій міста, так і мешканців; по-друге, активна екологічна позиція та діяльність громади міста (роз'яснювальна, просвітницька, охоронна), що призведе не тільки до констатації суспільством екологічних загроз, а й до дійсного усвідомлення та конкретних дій; по-третє, залучення потужного наукового, освітнього ресурсу міста, дієвої та активної позиції самих науковців (екологів, соціологів, урбаністів).

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Бурдые П. Социальное пространство: поля и практики / П. Бурдые. – М.: Институт экспериментальной социологии, 2005. – 576 с.
2. Дридзе Т. М. Экоантропоцентрическая модель социального познания как путь преодоления парадигмального кризиса в социологии / Т. М. Дридзе // Социс. – 2000. – № 2. – С. 20-28.
3. Екологічний блог «Русло info». – Режим доступу: <https://ruslo.info/uk/ekologiya/rejting-najbilsh-zabrudnenih-mist-ukrayini/>
4. Екологічний паспорт м. Дніпро. 2016. – Режим доступу: <https://dniprorada.gov.ua/upload/editor/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82.PDF>
5. Маркович Д. Ж. Социальная экология: монография / Д. Маркович. – М.: Изд-во РУДН, 1997. – 436 с.
6. Реймерс Н. Ф. Экология. Теории, законы, правила, принципы и гипотезы / Н. Ф. Реймерс. – М.: «Россия молодая», 1994. – 366 с.
7. Урри Дж. Социология за пределами обществ: виды мобильности для XXI столетия / Дж. Урри. – М.: Изд. Дом Высшей школы экономики, 2012. – 336 с.
8. Урри Дж. Социология природы / Дж. Урри, Ф. Макнотен // Теория общества. – М.: «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 1999. – С. 260-290.

REFERENCES

1. Burde, P. (2005). *Sotsialnoe prostranstvo: polya i praktiki [Social space: fields and practices]*. Moscow: Institut eksperimentalnoy sotsiologii [in Russian].
2. Dridze, T.M., (2000). *Ekoantropotsentricheskaya model sotsialnogo poznaniya kak put preodoleniya paradigmalnogo krizisa v sotsiologii [Ecoanthropocentric model of social cognition as a way of overcoming the paradigm crisis in sociology]*. *Sotsis*, 2, 20-28 [in Russian].
3. *Ekologichniy blog «Ruslo info» [Ecological blog «Roof info»]*. Retrieved from: <https://ruslo.info/uk/ekologiya/rejting-najbilsh-zabrudnenih-mist-ukrayini/> [in Russian].
4. *Ekologichniy pasport m. Dnipro [Environmental passport of Dnipro]*. (2016). Retrieved from: [https://dniprorada.gov.ua/upload/editor/Ekologichniy pasport.PDF](https://dniprorada.gov.ua/upload/editor/Ekologichniy%20pasport.PDF) [in Russian].
5. Markovich, D.Zh. (1997). *Sotsialnaya ekologiya [Social ecology]*. Moscow: RUDN [in Russian].
6. Reymers, N.F. (1994). *Ekologiya. Teorii, zakonyi, pravila, printsipy i gipotezy [Ecology. Theories, laws, rules, principles and hypotheses]*. Moscow: Rossiya molodaya [in Russian].
7. Urri, Dzh. (2012). *Sotsiologiya za predelami obschestv: vidyi mobilnosti dlya XXI stoletiya [Sociology outside societies: types of mobility for the twenty-first century]*. Moscow: Izd. Dom Vyisshey shkoly ekonomiki [in Russian].
8. Urri, Dzh., & Maknoten, F. (1999). *Sotsiologiya prirody [Sociology of Nature]*. *Teoriya obschestva*. Moscow: KANON-press-Ts, «Kuchkovo pole» [in Russian].

Комих Наталія Григорівна

Кандидат соціологічних наук, доцент
Дніпровський національний університет імені
Олеса Гончара
49010, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 72
Email: kom-nata@i.ua

Komykh Nataliia

Ph.D. Sociology, Associate Professor
Oles Honchar Dnipro National University
72, Gagarin Av., Dnipro, 49010, Ukraine

Цитування: Комих Н. Г. Соціоекологічні проблеми сучасного міста як штучного середовища існування індивіда / Н. Г. Комих // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 10. – С. 106-113.

Citation: Komykh, N.G. (2018). *Sotsioekologichni problemy suchasnoho mista yak shtuchnoho seredovyshcha isnuvannia indyvida [Socioecological problems of the modern city, as an artificial environment of the individual's existence]*. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21(10), 106-113.

Стаття надійшла / Article arrived: 12.09.2018

Схвалено до друку / Accepted: 16.10.2018